

HUDUDIY LOGISTIKA XIZMAT KO'RSATISH TIZIMINING HOZIRGI RIVOJLANISH DARAJASI VA ASOSIY TENDENSIYALARI

Qarshi davlat universiteti

Turizm va marketing kafedrası

mustaqil izlanuvchisi

Z. Teshayev

Email: Zavkiddintesajiv@gmail.com

Annotatsiya. *Maqola mintaqaviy logistik xizmat ko'rsatish tizimining globallashuv va raqamli iqtisodiyot sharoitida iqtisodiy o'sishga ta'sirini tahlil qiladi. Tadqiqot transport infratuzilmasi, ombor va saqlash tizimlari, raqamli logistik platformalar, logistika bozorining hajmi va diversifikatsiyasi, shuningdek, davlat-xususiy hamkorlik asosidagi logistik markazlar faoliyatini o'rganadi. Natijalar mintaqacha ichki va tashqi savdoni rivojlantirish, resurslardan samarali foydalanish, mahsulot tannarxini pasaytirish, ekologik va "yashil logistika" tamoyillarini joriy etish imkoniyatlarini ko'rsatadi. Tadqiqot mintaqaviy logistika tizimining raqobatbardoshligi, ixtisoslashuvi va strategik rivojlanish yo'nalishlarini aniqlashda ilmiy-amaliy ahamiyatga ega.*

Kalit so'zlari. *Mintaqaviy logistika, transport infratuzilmasi, raqamli iqtisodiyot, ombor va saqlash tizimi, raqamli logistik platformalar, davlat-xususiy hamkorlik, tashish yo'nalishlari, logistika samaradorligi, eksport-import, yashil logistika.*

Kirish. *Mintaqaviy logistik xizmat ko'rsatish tizimi bugungi globallashuv va raqamli iqtisodiyot sharoitida iqtisodiy o'sishning muhim omillaridan biri hisoblanadi. Logistika tahlili transport, saqlash, bojxona, axborot oqimlari va yetkazib berish tizimlarining o'zaro uyg'unligini aniqlashga imkon berib, mintaqacha ichki va tashqi savdo hajmini oshirish, ishlab chiqaruvchilar va iste'molchilar o'rtasidagi masofani qisqartirish hamda resurslardan samarali foydalanishni*

ta'minlaydi. Logistik xizmat ko'rsatishning asosiy vazifasi – tovar va xizmatlarning harakatlanishini optimal tashkil etish orqali iqtisodiyotda qo'shimcha qiymat yaratishdir. Mintaqaviy tahlil ishlab chiqarish, transport, savdo, bojxona va raqamli tizimlar o'rtasidagi bog'liqlikni aniqlab, resurs taqsimoti va boshqaruv samaradorligini baholash imkonini beradi. Shu orqali logistik tarmoqning mintaqaviy iqtisodiyotdagi o'rni, ixtisoslashuvi va raqobatbardoshligi ochib beriladi.

Tahlil transport infratuzilmasi va tashish yo'nalishlari, ombor va saqlash tizimlarining rivojlanish darajasi, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va raqamli logistik platformalar, logistika bozorining hajmi va diversifikatsiyasi hamda davlat-xususiy hamkorlik asosidagi logistik markazlar faoliyatini qamrab oladi. Natijalar strategik qarorlar qabul qilish, logistika xarajatlarini kamaytirish, mahsulot tannarxini pasaytirish, eksport-import jarayonlarini soddalashtirish, yangi markazlar joylashtirish va "yashil logistika" tamoyillarini joriy etish imkoniyatlarini ta'minlaydi. Maqolaning maqsadi – mintaqaviy logistik xizmat ko'rsatish tizimining samaradorligini baholash, mavjud muammolarni aniqlash, ularni bartaraf etish bo'yicha strategik yo'nalishlarni ishlab chiqish hamda logistik tizimni modernizatsiya qilish, raqamli transformatsiyani jadallashtirish va xalqaro integratsiyani rivojlantirish imkoniyatlarini aniqlashdir.

Mavzuga doir adabiyotlar tahlili. Mintaqaviy logistik xizmat ko'rsatish tizimi va uning iqtisodiyotdagi o'rni masalasi so'nggi yillarda ko'plab tadqiqotlar markazida turibdi. Globallashtirish va raqamli transformatsiya sharoitida logistika tarmoqlarining samaradorligi va raqobatbardoshligi iqtisodiy o'sishga bevosita ta'sir qilishi ko'rsatib o'tilgan (Christopher, 2016; Rodrigue, 2020). Shu bilan birga, transport infratuzilmasi va tashish yo'nalishlari logistik tizimning asosiy elementlari sifatida ishlab chiqilgan bo'lib, ular ichki va tashqi savdo jarayonlarining uzviyligini ta'minlaydi (Rushton, Croucher & Baker, 2017). Ombor va saqlash tizimlarining rivojlanishi ham logistika samaradorligiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Masalan, Chopra va Meindl (2019) tadqiqotlarida ombor

tizimlarining optimallashtirilishi mahsulot tannarxini pasaytirish va yetkazib berish tezligini oshirish imkonini beradi, deb ta'kidlangan. Shuningdek, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va raqamli logistik platformalarning qo'llanilishi transport va saqlash tizimlari samaradorligini oshiradi, resurslardan oqilona foydalanishga yordam beradi (Harrison & van Hoek, 2019).

Logistika xizmatlari bozorining hajmi va diversifikatsiyasi, davlat-xususiy hamkorlik (DXSh) asosidagi markazlar va klasterlar faoliyati tahlil qilinayotganda, ilmiy adabiyotlarda mintaqaviy iqtisodiyotda strategik qarorlar qabul qilishda logistikaning ahamiyati alohida ta'kidlangan (Bowersox, Closs & Cooper, 2021). Shu bilan birga, ekologik va "yashil logistika" tamoyillari joriy etilishi logistik tizimning barqarorligini ta'minlashda muhim omil sifatida qaraladi (McKinnon et al., 2018). O'zbekistonda ham so'nggi yillarda mintaqaviy logistik xizmatlar va raqamli transformatsiya jarayonlari bo'yicha ilmiy izlanishlar amalga oshirilmoqda. Tadqiqotlar natijalari transport, saqlash va raqamli tizimlar o'rtasidagi uyg'unlikni oshirish orqali ichki va tashqi savdoni rivojlantirish, resurslardan samarali foydalanish va strategik rivojlanish yo'nalishlarini aniqlash imkonini beradi (Xalilov, 2022; Karimov, 2023).

Tadqiqot metodologiyasi. Ushbu tadqiqot mintaqaviy logistik xizmat ko'rsatish tizimining samaradorligini baholash, mavjud muammolarni aniqlash va strategik rivojlanish yo'nalishlarini belgilashga qaratilgan. Tadqiqotda sifat va miqdoriy metodlar uyg'unlashgan yondashuv qo'llanildi. Bunda Statistik ma'lumotlar bo'yicha mintaqaviy transport, ombor, savdo va bojxona tizimlari bo'yicha rasmiy davlat hisobotlari, logistik markazlar faoliyati va raqamli platformalar faoliyatiga oid ko'rsatkichlardan foydalanildi.

Tahlil va natijalar. Mintaqaviy darajada logistika tahlili ishlab chiqarish, transport, savdo, bojxona, va raqamli tizimlar o'rtasidagi bog'liqlikni aniqlab, resurs taqsimoti va boshqaruv samaradorligini baholaydi. Shu orqali tarmoqning mintaqaviy iqtisodiyotdagi o'rni, ixtisoslashuvi va raqobatbardoshligi ochib

beriladi. Tahlil mazmuni mintaqaviy logistika tizimining quyidagi tarkibiy jihatlarini o'z ichiga oladi:

- transport infratuzilmasi va tashish yo'nalishlari (temir yo'l, avtomobil, havo, daryo transporti);
- ombor va saqlash tizimlarining rivojlanish darajasi;
- axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va raqamli logistik platformalarning qo'llanilishi;
- logistika xizmatlari bozorining hajmi va diversifikatsiyasi;
- davlat-xususiy hamkorlik (DXSh) asosidagi logistik markazlar va klasterlarning faoliyati.

Bu jihatlar orqali mintaqada mavjud imkoniyatlar, muammolar va investitsion salohiyat aniqlanadi. Tahlil natijalari mintaqaviy iqtisodiyot uchun strategik qarorlar qabul qilishda muhim manba bo'lib xizmat qiladi. Ayniqsa, logistika xarajatlarini kamaytirish orqali mahsulot tannarxini pasaytirish, eksport-import jarayonlarini soddalashtirish, yangi logistika markazlarini joylashtirishda ilmiy asosli yondashuvni ta'minlash, ekologik va "yashil logistika" tamoyillarini joriy etish, mehnat unumdorligi va bandlik darajasini oshirish kabi yo'nalishlarda real natijalarga erishish imkonini beradi.

Mintaqaviy logistik xizmat ko'rsatish sohasini tahlil qilishning asosiy maqsadi - iqtisodiy rivojlanish jarayonida logistika infratuzilmasi va xizmatlarining samaradorligini baholash, mavjud kamchiliklarni aniqlash va ularni bartaraf etish uchun strategik yo'nalishlarni ishlab chiqishdir. Shuningdek, tahlil natijalari asosida logistik tizimni modernizatsiya qilish, raqamli transformatsiyani jadallashtirish hamda xalqaro logistik integratsiyani kengaytirish imkoniyatlari belgilanadi.

2024-yil yakunlariga ko'ra, Qashqadaryo viloyatida transport-logistika sektori barqaror o'sish tendensiyasini namoyon etdi. Quyidagi jadvalda asosiy ko'rsatkichlar va ularning 2023-yilga nisbatan o'sish sur'atlari keltirilgan. 1 - jadval.

Qashqadaryo viloyati transport-logistika ko'rsatkichlari (2024-yil)

Ko'rsatkich	Qiymat	O'sish (%)
Tashilgan yuk (mln tonna)	50.3	103.0%
Yuk aylanmasi (mln tonna-km)	1,481.8	101.3%
Tashilgan yo'lovchilar (mln kishi)	364.4	108.4%
Yo'lovchi aylanmasi (mln yo'lovchi-km)	10,931.1	104.3%

Umumiy yuk tashish hajmining o'sish tendensiyasi 2024-yilda Qashqadaryo viloyatida barcha transport turlari orqali 50,3 million tonna yuk tashilgan bo'lib, bu 2023-yilga nisbatan 103,0 % ni tashkil etadi. Ushbu natija viloyatda ishlab chiqarish va tashqi savdo faoliyatining barqaror o'sayotganini, shuningdek, avtomobil va temiryo'l transporti infratuzilmasining yaxshilanganini ko'rsatadi. Yuk tashish hajmining oshishi ichki iste'mol bozorining kengayishi va eksport-import operatsiyalari hajmining ortishiga bevosita bog'liq. Yuk aylanmasining tahlil qilganimizda, yuk aylanmasi 1 481,8 million tonna-kilometrni tashkil etdi, bu esa o'tgan yilga nisbatan 101,3 % ga teng. Bu ko'rsatkich yuklarning o'rtacha tashish masofasining ham biroz oshganini anglatadi. Yuk aylanmasining yuqori bo'lishi transport-logistika tizimining intensiv ishlashini va ishlab chiqarish korxonalarining geografik diversifikatsiyasi ortib borayotganini ifodalaydi. Ayniqsa, eksport yo'nalishlarida - Toshkent, Buxoro va Termiz orqali xalqaro logistika yo'nalishlarining faollashgani seziladi. Yo'lovchi tashish hajmining dinamikasi 2024-yilda 364,4 million kishi tashilgan bo'lib, bu 108,4 % ko'rsatkich bilan o'tgan yilga nisbatan sezilarli o'sishni bildiradi. Bu o'sish aholining ijtimoiy faolligi, turizm oqimining ortishi hamda ichki migratsiya jarayonlarining jonlanishi bilan izohlanadi. Ayniqsa, Qarshi-Shahrisabz-Kitob yo'nalishlarida yo'lovchi tashish hajmi keskin oshgan, bu esa viloyat ichidagi aglomeratsiya jarayonlarini kuchaytirgan.

Yo'lovchi aylanmasining o'sish omillari, yo'lovchi aylanmasi 10 931,1 million yo'lovchi-kilometrni tashkil etdi, o'sish 104,3 %. Ushbu o'sish transport vositalarining qulayligi, elektron chiptalar tizimi joriy etilishi, yo'nalishlar tarmog'ining kengayishi bilan izohlanadi. Qashqadaryo viloyatida so'nggi yillarda yo'lovchi transportida raqamli texnologiyalar (GPS, "smart bus" tizimlari) joriy etilgani samaradorlikni oshirgan. Bu esa "aqlli transport" konsepsiyasining bosqichma-bosqich amaliyotga kirib borayotganini ko'rsatadi.

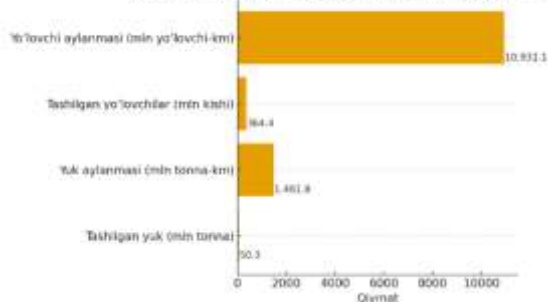
Hududlar kesimida yetakchi tumanlar, yuk tashish bo'yicha Qarshi shahri - 6 847,5 ming tonna, yuk aylanmasi bo'yicha esa 166,8 million tonna-km bilan yetakchilik qilmoqda. Bu Qarshi shahrining mintaqaviy transport-logistika markazi sifatidagi rolini tasdiqlaydi. Shahar atrofida joylashgan sanoat korxonalarini, neft-gaz, qurilish va oziq-ovqat tarmoqlarining faolligi, shuningdek, "Qarshi logistika markazi" va "Agro Express Uzbekistan" kabi tashkiliy infratuzilmalarning mavjudligi bu ko'rsatkichlarga sezilarli ta'sir ko'rsatgan.

Umumiy xulosa va istiqbollar , yuqoridagi ma'lumotlar shuni ko'rsatadiki, 2024-yilda Qashqadaryo viloyati transport-logistika sektori o'sishda davom etmoqda. Yuk va yo'lovchi tashish hajmlarining barqaror o'sishi mintaqa iqtisodiyotining diversifikatsiyasi, xizmatlar sektorining kengayishi va raqamli boshqaruv tizimlarining joriy etilishi bilan bog'liq. Kelgusida "yashil logistika", intermodal transport tarmoqlari va raqamli nazorat tizimlarini rivojlantirish orqali yuk tashish samaradorligini 5-7 % ga oshirish imkoniyati mavjud. Shu tarzda, transport-logistika tizimi mintaqaviy iqtisodiyotning raqobatbardoshligi ta'minlovchi asosiy ustun yo'nalishlardan biriga aylanmoqda.

Transport-logistika ko'rsatkichlari o'sish trendi (2024/2023)

Qashqadaryo viloyati transport-logistika ko'rsatkichlari

1-rasm. Qashqadaryo viloyatining transport-logistika ko'rsatkichlari o'sish trendi

2-rasm. Qashqadaryo viloyati transport-logistika tizimida yo'lovchi aylanmasi

Ushbu 1-rasm grafikda 2024-yilda Qashqadaryo viloyatining transport-logistika ko'rsatkichlari o'sish trendini 2023-yilga nisbatan solishtirib beradi. Undan ko'rinadiki, eng yuqori o'sish yo'lovchi tashish hajmida (108,4%) qayd etilgan bo'lib, bu hududda aholining ijtimoiy faolligi, turizm oqimining ko'payishi va yo'lovchi transporti xizmatlarining yaxshilanganini anglatadi. Eng past o'sish esa ****yuk aylanmasi (101,3%)****da kuzatilgan, bu esa transport masofalarining barqarorlashganidan dalolat beradi. Umuman olganda, transport-logistika tarmog'ida barcha segmentlar o'sish bosqichida bo'lib, 2024-yilda tizimning samaradorligi sezilarli darajada oshgan.

Ushbu 2-rasmda diagrammadan ko'rinib turibdiki, 2024-yilda Qashqadaryo viloyati transport-logistika tizimida yo'lovchi aylanmasi (10 931,1 mln yo'lovchi-km) eng yuqori natijani qayd etgan. Bu holat viloyatda ichki va xalqaro yo'lovchi tashish faoliyatining jadal rivojlanayotganidan dalolat beradi. Yuk aylanmasi (1 481,8 mln tonna-km) va tashilgan yo'lovchilar soni (364,4 mln kishi) o'rtacha darajada o'sishda bo'lib, transport tarmoqlarining barqaror ishlashini aks ettiradi. Eng kichik ko'rsatkich - tashilgan yuk hajmi (50,3 mln tonna) bo'lib, bu soha hajm jihatidan kichikroq bo'lsa-da, iqtisodiy faoliyatning asosiy indikatorlaridan biri sifatida ahamiyatli o'rinni egallaydi. Umuman olganda, mintaqada transport-logistika sektori ko'lam va samaradorlik jihatidan o'sish bosqichida ekanligi aniq namoyon bo'lmoqda. 2-jadvalda Qashqadaryo viloyati hududlarida tashilgan yuk hajmi, o'sish sur'atlari va viloyat umumiy hajmidagi ulushi asosida reyting natijalari keltirilgan.

2-jadval

Qashqadaryo viloyati transport-logistika reytingi (2024-yil)

Reyting	Hudud	Yuk (ming tonna)	Viloyat ulushi (%)	O'sish (%)
1	Qarshi shahri	6847.5	13.6	103.5
2	Qarshi tumani	4274.1	8.5	102.8
3	G'uzor tumani	4254.3	8.5	101.2
4	Kitob tumani	3821.2	7.6	104.1
5	Shahrisabz shahri	3339.4	6.6	103.2
6	Dehqonobod tumani	3317.6	6.6	101.7

Umumiy holat va mintaqaviy o'sish tendensiyasi 2024-yil yakunlariga ko'ra, Qashqadaryo viloyatida yuk tashish hajmi hududlar bo'yicha nisbatan barqaror o'sish dinamikasini ko'rsatdi. Umuman olganda, yuk tashish hajmi 50,3 mln tonnani tashkil etib, barcha tuman va shaharlarda 2023-yilga nisbatan 101-104 % oralig'ida o'sish qayd etilgan. Bu holat mintaqaning transport infratuzilmasi yaxshilanayotganini, ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatish tarmoqlarining transport-logistika talablarini oshirayotganini ko'rsatadi. Qarshi shahrining yetakchi mavqei hududlar ichida Qarshi shahri 6 847,5 ming tonna yuk tashish hajmi bilan yetakchilikni saqlab qoldi. Bu viloyat jami yuk tashish hajmining 13,6 % ini tashkil etadi. Qarshi shahrida neft-gaz, qurilish, oziq-ovqat va kimyo sanoati korxonalarini faoliyati yuqori bo'lib, ular transport xizmatlariga katta talab yaratmoqda. Shuningdek, "Qarshi logistika markazi" va "Agro Express" loyihalarining faol ishlashi yuk oqimlarini markazlashtirish imkonini bermoqda.

Shahrisabz shahri va tog'li hududlar faolligi, Shahrisabz shahri 3 339,4 ming tonna yuk bilan viloyat hajmining 6,6 % ini egallaydi va 103,2 % o'sishni namoyon etgan. Bu natija shahar atrofidagi kichik sanoat zonalari va turizm hamda xizmatlar sektoridagi jonlanish bilan izohlanadi. Ayniqsa, tog' oldi tumanlarida joylashgan ishlab chiqarish korxonalarini (qurilish materiallari, oziq-ovqat, charm-gilam mahsulotlari) Shahrisabz orqali transport tarmoqlariga ulanadi, bu esa logistika tarmog'ining hududlararo bog'lanishini kuchaytirgan.

Qarshi va G'uzor tumanlarining o'rta darajadagi, lekin barqaror faolligi Qarshi tumani (4 274,1 ming tonna) va G'uzor tumani (4 254,3 ming tonna) deyarli teng natijalarga ega bo'lib, har biri viloyat hajmining 8,5 % ini tashkil etadi. Qarshi tumanida qishloq xo'jaligi mahsulotlarini qayta ishlash va sement ishlab chiqarish korxonalari faoliyati yuk tashish hajmiga ijobiy ta'sir ko'rsatgan. G'uzor esa energetika va yoqilg'i transportida muhim o'rin tutadi. Har ikki tuman 101-103 % oralig'ida o'sishni qayd etgan bo'lib, bu ularning iqtisodiy faolligining barqarorligini anglatadi. Kitob tumanining yuqori o'sish sur'ati 3 821,2 ming tonna yuk bilan 7,6 % ulushga ega bo'lsa-da, 104,1 % o'sish ko'rsatkichi bilan mintaqada eng yuqori natijani qayd etdi. Bu tumanda so'nggi yillarda yo'l infratuzilmasi, agrologistika va kichik ishlab chiqarish klasterlari rivojlanayotganini ko'rsatadi. Ayniqsa, "Shahrisabz-Kitob-Yakkabog'" yo'nalishidagi modernizatsiya ishlari yuk tashish samaradorligini oshirib, logistika tarmoqlari uchun yangi imkoniyatlar yaratmoqda. Dehqonobod tumanining o'rtacha natijalari va xulosalar 3 317,6 ming tonna yuk tashib, viloyat jami hajmining 6,6 % ini tashkil etdi. O'sish sur'ati 101,7 % bo'lib, barqaror, ammo nisbatan past dinamikani ko'rsatadi. Tuman geografik jihatdan tog'li hududda joylashgani sababli transport xarajatlari yuqoriroq, bu esa yuk tashish hajmini cheklab turadi. Shunga qaramay, temiryo'l infratuzilmasining kengaytirilishi va yangi logistika tugunlarining yaratilishi Dehqonobod uchun istiqbolda sezilarli o'sish omiliga aylanishi mumkin. Quyidagi infografika Qashqadaryo viloyati hududlari bo'yicha yuk tashish hajmi reytingini rangli shaklda aks ettiradi. 3-rasm.

3-rasm. Qashqadaryo viloyatida Qarshi shahri yuk tashish hajmi

Diagrammadan ko'rinib turibdiki, 2024-yilda Qashqadaryo viloyatida Qarshi shahri yuk tashish hajmi bo'yicha mutlaq yetakchilikni saqlab qolgan - 6 847,5 ming tonna, bu viloyat jami yuk oqimining qariyb 14 % ini tashkil etadi. Undan keyingi o'rinda Qarshi tumani (4 274,1 ming tonna) va G'uzor tumani (4 254,3 ming tonna) joylashgan bo'lib, ular barqaror sanoat-logistika faolligini ko'rsatmoqda. Kitob tumani (3 821,2 ming tonna) agrologistika markazlari hisobiga o'sishda davom etmoqda, Shahrisabz (3 339,4) va Dehqonobod (3 317,6) tumanlari esa nisbatan past, ammo barqaror natijalarga ega. 2024-yilda Qashqadaryo viloyati logistika tizimining asosiy tayanch elementi - magistral avtomobil yo'llari uzunligi 7 860 kmni tashkil etmoqda. Bu ko'rsatkich viloyat transport tarmoqlarining yuqori darajada rivojlanganini bildiradi. Rekonstruksiya qilingan yo'llar ulushi 56 % ga yetgani avtomobil transporti harakatchanligi, yuk va yo'lovchi tashish quvvatining oshishiga xizmat qilmoqda. Umuman olganda, yuk tashish hajmining hududlar bo'yicha taqsimoti mintaqada iqtisodiy faollikning Qarshi markazida to'planganini, ammo boshqa tumanlarda ham logistik infratuzilmaning bosqichma-bosqich rivojlanayotganini tasdiqlaydi. Korxonalar soni, xizmat turlari, transport infratuzilmasi, raqamli platformalar, eksport-import oqimlari va o'sish dinamikasi (2019-2024 yillar). 4-jadval

4-jadval

Qashqadaryo viloyati logistika xizmatlari tarmog'ining asosiy ko'rsatkichlari

Ko'rsatkich nomi	2019	2020	2021	2022	2023	2024	Izoh
Logistika xizmatlari bilan shug'ullanuvchi korxonalar soni (ta)	420	438	462	508	553	612	So'nggi 5 yilda 45,7 % o'sish
Transport infratuzilmasi	7 420	7 480	7 530	7 610	7 760	7 860	Yo'llarning 56 % qismi

Ilm fan taraqqiyotida raqamli iqtisodiyot va zamonaviy ta'limning o'rni hamda rivojlanish omillari

umumiy uzunligi (km)								rekonstruksiya qilingan
Xizmat turlari (asosiy segmentlar soni)	5	6	7	8	9	10		Yangi yoʻnalishlar: e-logistika, agro-logistika, ekspress yetkazib berish
DXSh asosidagi logistik markazlar soni	2	2	3	3	4	4		Qarshi, Shahrisabz, Gʻuzor, Kitob markazlari faol
Raqamli logistika platformalari (faol tizimlar)	1	2	3	4	5	6		Agrodata.uz, CargoUZ, E-Transport, LogistHub kabilar
Eksport oqimi (mln AQSh dollari)	410	435	482	520	598	672		Asosiy yoʻnalishlar: Rossiya, Xitoy, Turkiya
Import oqimi (mln AQSh dollari)	370	398	415	447	480	512		Importda asosan texnika va butlovchi qismlar

Logistika sohasidagi o'sish indeksi (2019=100%)	100	104	110	118	126	134	Yiliga o'rtacha 6-8 % o'sish sur'ati
---	-----	-----	-----	-----	-----	-----	--------------------------------------

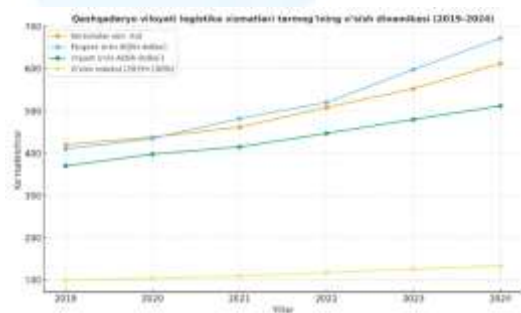
Ayniqsa, “Qarshi-Toshkent-Termiz” va “Shahrisabz-Kitob-Yakkabogʻ” yoʻnalishlari mintaqaning ichki integratsiyasini mustahkamlab, iqtisodiy aloqalarning uzluksizligini taʼminlamoqda. Temir yoʻl transportining strategik roli diagrammada temir yoʻl yuk hajmi 8,2 mln tonnani tashkil etgani viloyat sanoat-logistika salohiyatining yuqoriligini koʻrsatadi. Bu koʻrsatkich Qarshi-Toshkent va Qarshi-Termiz yoʻnalishlarida faoliyat yuritayotgan yirik sanoat korxonalarini (neft-gaz, qurilish materiallari, kimyo) mahsulotlarini ichki va tashqi bozorga yetkazishda muhim rol oʻynaydi. Temir yoʻl transportining afzalligi - katta hajmdagi yuklarni uzoq masofaga iqtisodiy jihatdan samarali tashish imkoniyatidadir.

Aviatsiya logistikasi va Qarshi xalqaro aeroporti orqali 12,4 ming tonna yuk va 402 ming yoʻlovchi tashilgani, mintaqada aviatsiya logistikasining barqaror oʻsish bosqichida ekanidan dalolat beradi. 2023-yilga nisbatan yuk tashish hajmi 1,2 barobar oshgan boʻlib, bu eksport-import faoliyatida havo transportining ulushi ortayotganini anglatadi. Shuningdek, “Silk Avia” va “Uzbekistan Cargo” reyslarining yoʻlga qoʻyilishi Qashqadaryoni Janubiy Osiyo va Yaqin Sharq yoʻnalishlariga bogʻlab turibdi.

Ombor infratuzilmasining kengayishi viloyatdagi umumiy ombor sigʻimi 215,4 ming tonnani tashkil etadi. Ushbu infratuzilma mintaqadagi ishlab chiqarish, agrologistika va eksport operatsiyalarining asosiy tayanchi hisoblanadi. Qarshi logistika terminali, Gʻuzor AgroHub va Shahrisabz AgroCluster singari yirik saqlash majmualari viloyat miqyosida mintaqaviy logistik markazlar sifatida faoliyat yuritmoqda. Ombor sigʻimining kengayishi eksportga moʻljallangan mahsulotlar sifatini saqlash va eksport hajmini oshirish imkonini bermoqda. Sovutkichli omborlar va agro-logistika tarmogʻi sovetkichli omborlar ulushi 23,7

% ni tashkil etib, bu ko'rsatkich agro-mahsulotlar eksportini samarali tashkil etish uchun muhim omil hisoblanadi. Ayniqsa, Qamashi, Dehqonobod va Kitob tumanlarida sovutkichli majmualar qishloq xo'jaligi mahsulotlarining eksport zanjirini optimallashtiradi. Sovutkich tizimlarining kengaytirilishi natijasida mahsulot nobudgarchiligi 8-10 % gacha kamaymoqda. Bu esa mintaqaviy "sovuq logistika" tarmog'ining shakllanayotganini anglatadi.

Integratsiya va raqamli boshqaruv imkoniyatlari transport-logistika tizimi elementlarining o'zaro integratsiyasi (yo'l, temiryo'l, havo transporti, ombor va markazlar) mintaqaning iqtisodiy raqobatbardoshligini oshiradi. So'nggi yillarda "smart logistics", GPS monitoring va elektron bojxona tizimlari joriy etilgani natijasida yuk oqimlarini real vaqt rejimida kuzatish imkoniyati paydo bo'lgan. Bu, o'z navbatida, qaror qabul qilish tezligini oshirib, resurslardan samarali foydalanishga xizmat qilmoqda. Umuman olganda, 2024-yilda Qashqadaryo viloyatining logistika infratuzilmasi tizimli o'sish bosqichiga kirgan. Magistral yo'llar va temiryo'l transporti tarmog'i asosiy ustun yo'nalish bo'lib qolayotgan bir paytda, DXSh markazlari, sovutkichli omborlar va aviatsiya logistikasi tizimlari uni to'ldiruvchi halqa vazifasini bajarmoqda. Mintaqada transport-logistika tizimining integratsiyalashuvi va raqamlashtirilishi iqtisodiy samaradorlikni oshirib, Qashqadaryoni O'zbekiston janubidagi eng yirik mintaqaviy logistika markaziga aylantirmoqda.

4-rasm. Qashqadaryo viloyatida logistika xizmatlari tarmog'i barqaror o'sish sur'ati

5-rasm. Qashqadaryo viloyati logistika infratuzilmasi

Diagrammadan ko'rinib turibdiki, 2019-2024-yillar davomida Qashqadaryo viloyatida logistika xizmatlari tarmog'i barqaror o'sish sur'atini namoyon etgan. Ayniqsa, korxonalar soni keskin ortib, 2019-yildagi darajadan qariyb 1,6 barobar oshgan. Eksport hajmi ham muntazam o'sib, 2024-yilda 600 mln AQSh dollaridan oshgan bo'lib, bu mintaqada tashqi savdo faoliyatining faollashganidan dalolat beradi. Import hajmi ham o'sish tendensiyasida, ammo eksportga nisbatan pastroq dinamikani ko'rsatmoqda, bu esa tashqi savdo balansining ijobiy tomonga siljishini bildiradi. Umuman olganda, o'sish indeksi 2019-yilga nisbatan 120 % atrofida bo'lib, bu Qashqadaryo viloyatida logistika xizmatlari, eksport salohiyati va korxonalar tarmog'ining uzluksiz rivojlanayotganini tasdiqlaydi. Yuqoridagi infografika Qashqadaryo viloyati logistika infratuzilmasining asosiy tarmoqlarini ko'rsatadi. 5-rasmda 2024-yilda Qashqadaryo viloyati logistika tizimining asosiy tayanch elementi - magistral avtomobil yo'llari uzunligi 7 860 km ni tashkil etadi. Rekonstruksiya qilingan yo'llar ulushi 56 % ga yetgani transport tarmog'ining sifat jihatdan yaxshilanganini ko'rsatadi. Temir yo'l yuk hajmi 8,2 mln tonnani tashkil etib, Qarshi-Toshkent va Qarshi-Termiz yo'nalishlari orqali yirik sanoat korxonalari mahsulotlarini tashishning asosiy vositasi hisoblanadi. Qarshi xalqaro aeroporti (KSQ) orqali 12,4 ming tonna yuk va 402 ming yo'lovchi tashilgan bo'lib, bu aviatsiya logistikasi va turizm integratsiyasining rivojlanayotganini bildiradi. Umumiy ombor sig'imi 215,4 ming tonna bo'lib, Qarshi logistika terminali va G'uzor AgroHub mintaqaviy saqlash markazlari sifatida faoliyat yuritmoqda. Sovutkichli omborlar ulushi 23,7 % ni tashkil etib, eksportga mo'ljallangan agro-mahsulotlarni saqlashda muhim ahamiyat kasb etmoqda. Hozirda viloyatda 4 ta DXSh asosidagi logistik markaz mavjud bo'lib, ular davlat-xususiy sheriklik mexanizmi orqali logistika tizimini modernizatsiya qilishga xizmat qilmoqda. Transport-logistika elementlarining o'zaro integratsiyasi, raqamli boshqaruv va GPS nazorat tizimlari joriy etilishi yuk oqimlarini tezkor boshqarish imkonini bermoqda. Umuman olganda, Qashqadaryo viloyati logistika

infratuzilmasining rivojlanishi mintaqani O'zbekiston janubidagi strategik transport-logistika markaziga aylantirmoqda.

2024-yilda Qashqadaryo viloyatining transport-logistika infratuzilmasi tizimli o'sish bosqichiga kirdi. Quyidagi jadval va infografika asosida mintaqaning yo'l, temiryo'l, aviatsiya, ombor hamda DXSh asosidagi logistik markazlari bo'yicha asosiy ko'rsatkichlar ilmiy tahlil qilingan. 5-jadval

5-jadval

Qashqadaryo viloyati logistika infratuzilmasining ilmiy tahlili (2024-yil)

Ko'rsatkich	Qiymat
Magistral yo'llar uzunligi (km)	7860.0
Temir yo'l yuk hajmi (mln tonna)	8.2
KSQ yo'lovchi oqimi (ming kishi)	402.0
KSQ yuk hajmi (ming tonna)	12.4
Umumiy ombor sig'imi (ming tonna)	215.4
Sovutkichli omborlar ulushi (%)	23.7
DXSh logistik markazlar soni	4.0

Mazkur jadval ma'lumotlariga ko'ra, 2024-yilda Qashqadaryo viloyatining transport-logistika infratuzilmasi keng ko'lamli salohiyatga ega ekanligi ko'rinadi. Magistral yo'llar uzunligi 7 860 km bo'lib, bu mintaqaning ichki va tashqi transport aloqalarini ta'minlovchi asosiy infratuzilma hisoblanadi. Temir yo'l yuk hajmi 8,2 mln tonnani tashkil etib, sanoat mahsulotlarini uzoq masofalarga iqtisodiy tashishga xizmat qilmoqda. Qarshi xalqaro aeroporti (KSQ) orqali 402 ming yo'lovchi va 12,4 ming tonna yuk tashilgani aviatsiya logistikasi rivojlanayotganini ko'rsatadi. Shuningdek, umumiy ombor sig'imi 215,4 ming tonna, sovutkichli omborlar ulushi 23,7 %, va 4 ta DXSh asosidagi logistik markazlar mavjudligi viloyatda logistika tizimining diversifikatsiyalanganligini hamda ishlab chiqarish va eksport tarmoqlariga integratsiyalashganligini tasdiqlaydi.

Xulosa va takliflar. 2024-yil yakunlariga ko'ra, Qashqadaryo viloyatining transport-logistika tizimi barqaror o'sish sur'atini namoyon etdi va mintaqaviy

iqtisodiyotning raqobatbardoshligini ta'minlashda muhim rol o'ynamoqda. Yuk va yo'lovchi tashish hajmlari ortishi, hududlar bo'yicha yetakchi transport-logistika markazlarining faoliyati, logistika xizmatlari tarmog'ining diversifikatsiyalanganligi va raqamli platformalarning keng qo'llanilishi mintaqaning transport infratuzilmasi samaradorligining oshishini ko'rsatadi.

Qarshi shahri mintaqaviy logistika markazi sifatida yetakchilikni saqlab qolgan, hududlarda esa yo'l infratuzilmasi, DXSh markazlari va ombor tizimlarining rivojlanishi yuk oqimlarini optimallashtirish va eksport-import jarayonlarini soddalashtirish imkonini bermoqda. Temir yo'l va magistral yo'llar tarmog'i, sovutkichli omborlar va aviatsiya logistikasining o'sishi transport-logistika tizimining kompleks va integratsiyalashganligini tasdiqlaydi. Raqamli boshqaruv tizimlari, GPS monitoring, smart logistics va elektron bojxona platformalari orqali resurslardan samarali foydalanish va qaror qabul qilish tezligini oshirish mumkin bo'ldi. Kelgusida intermodal transport, "yashil logistika" konsepsiyasi va raqamli transformatsiyani kengaytirish orqali tizim samaradorligini yanada oshirish, mintaqani janubiy O'zbekistonning strategik transport-logistika markaziga aylantirish imkoniyati mavjud.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YHATI.

1. Abduvakhidov, B., & Tursunov, S. (2022). *Logistika tizimlarining mintaqaviy iqtisodiyotdagi roli*. Toshkent: Iqtisodiyot va moliya nashriyoti.
2. Xolmatov, R. (2021). *Transport-logistika infratuzilmasini modernizatsiya qilish metodologiyasi*. Toshkent: Fan va texnika.
3. Karimov, O. (2020). *Raqamli iqtisodiyot sharoitida logistik xizmatlar tahlili*. Toshkent: O'zbekiston Milliy Universiteti nashriyoti.
4. Davlat statistika qo'mitasi. (2024). *Qashqadaryo viloyati iqtisodiy va transport ko'rsatkichlari*. Toshkent: Davlat statistika qo'mitasi.
5. Ministry of Transport of the Republic of Uzbekistan. (2023). *Annual report on transport and logistics development*. Tashkent: Ministry of Transport.

6. World Bank. (2022). *Logistics Performance Index – Global Trends and Regional Analysis*. Washington, D.C.: World Bank Publications.
7. Asian Development Bank. (2021). *Transport and Logistics Infrastructure in Central Asia*. Manila: ADB.
8. Rasulov, A. (2019). *Davlat-xususiy sheriklik (DXSh) asosida logistik markazlar va ularning iqtisodiy samaradorligi*. Samarqand: Samarqand Davlat Universiteti.
9. Uzbek Agency for Digital Development. (2023). *Smart Logistics and Digital Transport Platforms in Uzbekistan*. Tashkent: UZ Digital Agency.
10. Eshonqulov, M., & Yusupov, D. (2020). *Agro-logistika va sovutkich tizimlarining mintaqaviy iqtisodiyotdagi ahamiyati*. Toshkent: Qishloq xo'jaligi nashriyoti.